

УДК 371.134

О. І. БОЙЧЕНКО

м. Миколаїв

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розкриваються окремі аспекти проблеми професійного саморозвитку майбутніх учителів початкових класів, визначені В. Сухомлинським та його послідовниками у сучасних науково-педагогічних дослідженнях.

Ключові слова: саморозвиток, професійний саморозвиток, майбутній учитель початкових класів.

Постановка проблеми. В умовах розбудови в Україні національної системи освіти школа «як колиска народу», «колиска духу і культури народної» стає «святиною і надією народу», а її вчитель – «головним скульптором» дитячої душі, першим світочем у житті школяра, який пробуджує потяг до знань, повагу до нації, культури, освіти. Тому й нині зразком високоефективного розв'язання згаданих завдань є науково-практична діяльність видатного педагога В. О. Сухомлинського. Його основні методологічні позиції: школа – це перш за все вчитель, особистість вчителя – наріжний камінь виховання, якому народ ввіряє своє майбутнє. У час оновлення національної школи місія вчителя у тому, щоб кожен учень усвідомлював себе як «громадянина, як хранителя духу народу, його ідей, його багатств і цінностей, його неминущої величі» [4].

В. О. Сухомлинський – самобутній педагог, з оригінальним власним почерком, практична і теоретична діяльність якого найяскравіше висвітлюють можливості сучасної школи. Його творчий доробок складає органічну частину золотого фонду вітчизняної педагогіки, несе в собі ідеї, які ще недостатньо вивчені, осмислені та вимагають подальшого дослідження. В умовах модернізації освіти критичне переосмислення, наукове узагальнення теоретичних і практичних набутків В. О. Сухомлинського з питань професійного саморозвитку вчителя є нагальною потребою сьогодення. Адже тільки більш повне пізнання творчої спадщини видатного педагога, орієнтація на інноваційні процеси в педагогічній теорії та практиці з урахуванням альтернативних концепцій світового педагогічного досвіду допоможе узагальнити здобутки з питань педагогічного саморозвитку й тим

самим удосконалити роботу вчителя початкової школи [5].

Виклад основного матеріалу. Аналіз В. О. Сухомлинським власного педагогічного досвіду з питань професійного саморозвитку вчителя відображений ним у багатьох працях, насамперед у широковідомих книгах «Павлиська середня школа», «Серце віддаю дітям», «Розмова з молодим директором», «Як виховати справжню людину», «Сто порад учителям» – це скарбниця педагогічної майстерності вчителя [6].

Підвалиною педагогічної майстерності Василь Сухомлинський уважав професійну компетентність педагога. На його глибокі переконання, знання вчителя повинні бути звернені, з одного боку, до дисципліни, яку він викладає, а з другого – до учнів, психологію яких мусить добре знати. Готуючись до уроку, обмірковував, відточував кожен його структурний компонент, дібраний ним навчальний матеріал завжди був спрямований на врахування індивідуальних особливостей сприймання його учнями відповідного віку, класу, можливостей. За В. Сухомлинським зміст професійної компетентності – це перш за все знання предмета, методика його викладання, це педагогіка та психологія [4].

Важливою особливістю професійних педагогічних знань є їхня комплексність, яка потребує від учителя вміння синтезувати навчальний матеріал для успішного розв'язання педагогічних задач, аналізувати педагогічні ситуації, що зумовлюють необхідність осмислення психологічної сутності явищ, вибору засобів взаємодії. Розв'язання кожної педагогічної задачі актуалізує всю систему педагогічних знань учителя, які виявляються як єдине ціле.

Він писав, що знання педагога – не сума за-своєних дисциплін, а особистісно забарвлена усвідомлена система, де є місце власним оцінкам, критичним поглядам. «Головне в житті не саме знання, а та гармонія, яка виявляється, коли знання добре вміщені в душі, та філософія, яка визначає людину, її світогляд» [3].

Найголовнішим, найглибшим і найміцнішим надійним каменем педагогічної системи В. О. Сухомлинського є професійний саморозвиток педагога.

Саморозвиток – це усвідомлений і керований особистістю процес, у результаті якого відбувається вдосконалення фізичних, розумових і моральних потенцій людини, розгортання її індивідуальності. Процес саморозвитку не має меж, як немає меж досконалості людини, тому сутнісним ядром сучасного вчителя-професіонала є саморозвиток [2].

Нині в галузі педагогіки науковці розширили межі цього поняття. Так, беручи за основу ідеї В. Сухомлинського, Н. Ю. Масовер та Н. І. Нікітіна визначають такі показники професійного саморозвитку педагога: об'єм знань та система уявлень про сутність професійної діяльності, вимоги професії до особистості спеціаліста та його професійні знання, вміння, навички; з погляду організаційно-діяльничого критерію – це виражена професійна спрямованість, емоційна привабливість професії, позитивна мотивація, готовність самоорганізувати свою діяльність та наявність планів саморозвитку; останній, технологічний критерій вказує на вмиле володіння різними педагогічними та психологічними технологіями, методами самовиховання, вміння переборювати труднощі на шляху та досягати поставлених цілей у професійному саморозвитку, виховання поваги до самого себе [3].

Сухомлинський уважав, до того часу, поки є самоповага, існує й школа. Коли зникає повага до самого себе – немає школи, немає ні особистості, ні колективу, одухотворених благородними цілями, а є випадкове збіговисько. На його думку, повага до людської гідності та виховання самоповаги є сферою педагогічної творчості та великого інтелекту педагога. Тут не можуть бути ефективними якісь трафаретні, шаблонні, застосовувані до всіх учнів і в усіх випадках життя прийоми й методи. Педагог із болем зауважує, що «на жаль, у шкільній практиці ця сфера педаго-

гічної творчості є найбільш недосконалою і саме в цій сфері допускається найбільше грубих помилок». Майбутній учитель початкової школи повинен бути готовий співпрацювати з кожною дитиною в такому руслі, але для цього йому необхідно розширити свій світогляд, оскільки саме у світогляді міститься ідея саморозвитку особистості.

Приймаючи до уваги згадані вище показники, зауважимо, що професійний саморозвиток здійснюється поетапно: від проведення самопізнання до практичної реалізації професійного саморозвитку. Загалом виокремлено чотири етапи процесу професійного саморозвитку, а саме [1]:

1. Здійснення самопізнання (самоспостереження, самодіагностика, самоаналіз). Умовою самопізнання є наявність певного рівня самосвідомості;
2. Формування самооцінки та прийняття рішень про необхідність професійного самовдосконалення;
3. Постановка цілі професійного саморозвитку та розробка індивідуальної програми самоорганізації;
4. Практична реалізація професійного саморозвитку: самовиховання відповідних рис, саморегуляція, самоаналіз, самоконтроль та самокорекція.

Продуктивним слід визнати підхід до умов успішної організації саморозвитку студентів – майбутніх учителів (Т. З. Паштов). Автор називає такі умови успішної організації саморозвитку майбутніх учителів, як [7]:

1. Усвідомлення студентом цілей, завдань і можливостей свого розвитку та саморозвитку;
2. Спрямованість студентів на творчий саморозвиток особистості у процесі навчальної діяльності;
3. Створення особливої ситуації розвитку – специфічної системи відносин педагога та студента, які характеризуються відкритістю та довірою;
4. Організація поетапної системи умов, спрямованих на формування ціннісного відношення до педагогічної діяльності, до процесу самовдосконалення в контексті особистісно орієнтовного навчання;
5. Розробка дидактичних засобів, матеріалів із підготовки до саморозвитку майбутніх учителів;
6. Створення індивідуальних планів творчого саморозвитку студентів в контексті суб'єкт- суб'єктних відносин у вищому навчальному закладі;

7. Облік загальнодидактичних та методичних принципів в організації саморозвитку майбутніх учителів.

Сукупність вищезгаданих умов, на думку авторів, зумовить розвиток умінь, навичок та постійної потреби у саморозвитку, який є не тільки одним із результатів освіти спеціаліста, а й однією з головних умов подальшого професійного зростання та творчої активності [6].

Саме тому у вищих навчальних закладах неухильно зростає роль не просто «активних методів засвоєння матеріалу», а принципово змінюється «ключ» навчання: методи проведення навчальних занять усіх видів (лекції, семінари, практикуми, педагогічна практика тощо) націлюються на формування «запитань» до педагогів та вчених, інтенсивну затребуваність нових знань і досвіду, на розвиток професіоналізму викладача, а також на формування готовності ці знання відшукувати, вибудовувати у систему, робити умовиводи, особистісно значуще, ціннісно забарвлене власне знання.

Активізація професійного саморозвитку кожного студента є важливою умовою успішності навчального процесу, оскільки суттєво впливає на підвищення рівня пізнавальної та професійної активності майбутнього вчителя та ставить його в позицію суб'єкта навчального процесу, який безпосередньо керує власною пізнавальною діяльністю та професійно-особистісним становленням, що стає голов-

ною задачею, оскільки, як зауважив Сухомлинський. «Ми маємо справу з найскладнішим, неоцінним, найдорожчим, що в житті, – з людиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її громадянське й інтелектуальне обличчя, її місце і роль у житті, її щастя» [3].

Висновок. Підсумовуючи сказане вище, зазначимо, що професійний саморозвиток залежить від професійних знань, професійних умінь та професійних якостей, якими в процесі навчання оволодіває майбутній учитель початкових класів.

Список використаних джерел

1. Масовер Н. Ю. Саморазвитие студента в профессионально-личностном становлении преподавателя естественнонаучной дисциплины : метод. пособ. «Педагогическая практика студентов университета с дополнительной квалификацией „химия"» / Н. Ю. Масовер, Н. И. Никитина. — Новгород : НовГУ, 2005. — Т. 13. — Вып. 2.
2. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии / Г. К. Селевко. — М. : Народное образование, 1998. — 256 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибр. твори : в 5 т. / Г. К. Селевко. — К., 1976—1977. — С. 420.
4. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори : в 5 т. — К., 1976—1977. — Т. 2. — С. 149—416.
5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори : в 5 т. — К., 1976—1977.
6. Фишман Б. Е. Педагогическая поддержка профессионального развития саморазвития педагога / Б. Е. Фишман // Педагогическое образование и наука. — 2006. — № 2. — С. 10—16.
7. Чудина Е. Е. Саморазвитие будущего учителя [Электронный ресурс] / Е. Е. Чудина. — Режим доступа : <http://borytko.nm.ru>

О. І. БОЙЧЕНКО

Mykolaiv

V. O. SUKHOMLYNSKYI ABOUT PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

The article deals with some aspects of professional self-development of future primary school teachers, defined by V. Sukhomlynskyi and his followers in modern scientific and pedagogical researches.

Key words: self-development, professional self-development, future primary school teacher.

Е. И. БОЙЧЕНКО

г. Николаев

В. А. СУХОМЛИНСКИЙ О ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ САМОРАЗВИТИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

В статье раскрываются аспектные проблемы профессионального саморазвития будущих учителей начальных классов, определенные В. Сухомлинским и его последователями в современных научно-педагогических исследованиях

Ключевые слова: саморазвитие, профессиональное саморазвитие, будущий учитель начальных классов.

Стаття надійшла до редколегії 05.08.2014